

UDK: 27-4:929 Stadler J.
272-788-055.2 Družba sestara Služavki Malog Isusa
Stručni rad
Primljeno: prosinac 2018.

Pero ARAČIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, HR - 31400 Đakovo
pero.aracic@os.t-com.hr

Anto PAVLOVIĆ

Strossmayerov trg 5 31400 Đakovo
anto.pavlovic53@gmail.com

RUBNI I NAPUŠTENI - NAGLASC I NA STADLEROVU PASTORALNOM RADU ONDA I DANAS

Sažetak

U radu se propituje profil nadbiskupa vrhbosanskoga Josipa Stadlera pod vidom utjecaja njegova ranog djetinjstva i opredjeljenja da cijeli svoj život, djelovanje, sredstva usmjeri na uspostavu struktura kako materijalnih, tako i ljudskih kako bi osigurao pomaganje potrebnih. Očito je kako je činjenica da je vrlo rano ostao bez roditelja i njegov život u zajednicama ugrožene i napuštene djece ili koja su to postala nesretnim prilikama, kao što je bio njegov slučaj, utjecao na to da se u svojem životu posveti upravo potrebnima. Živio je i školovao se u orfanotrofiju (sirotište) u Požezi, poslije u zagrebačkom orfanotrofiju sv. Martina u Vlaškoj ulici. To se iskustvo ranog djetinjstva osjećalo za boravka u Rimu, u radu kao profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i nadbiskupa u Sarajevu. U svim tim fazama prisutna je dimenzija brige i stvaranja mehanizama pomoći potrebnima. Kao nadbiskup osniva dva sirotišta u Sarajevu s pripadnim ekonomskim jedinicama kako bi im osigurao materijalnu samostalnost. Kao krunu osniva red sestara Družbe Služavki Malog Isusa. Njima u redovničkim Pravilima ostavlja usmjerenje da se služi svakom ljudskom biću u potrebi kao malom Isusu. Zanimljivo je njegov pristup u pomaganju: nije gledao naciju ni vjeru! Bio je apostol kršćanske ljubavi.

Ključne riječi: Josip Stadler, Služavke Malog Isusa, orfanotrofij, profesor KBF-a, nadbiskup, apostol kršćanske ljubavi, siromašni.

Uvod

Imamo pomalo zbunjujuću pojavu i izjavu. U kući Šimuna Gubavca u Betaniji Isus je, gdje mu je pristupila žena s alabastrenom posudicom skupocjene pomasti, iznenađujuće rekao apostolima: „Jer siromahe ćete uvijek imati sa sobom“ (Iv 12,8). A upravo se sam taj Isus čak poistovjetio sa siromasima govoreći da upravo ono što je učinjeno najpotrebniji-

ma, njemu je učinjeno i da će to biti jedini kriterij na posljednjem sudu (Usp.: Mt, 25,31-46). S jedne, dakle, strane stoji poziv da se ne štedi u iskazivanju počasti Bogu, pa Bogu i u Njemu. S druge strane, uvijek treba imati otvorene oči za potrebne. I još više: Dobra djela učinjena siromasi- ma jedini su kriterij po kojemu će ljudi biti suđeni na posljednjem sudu. Tjelesna i duhovna djela milosrđa utkana su u bit Kristove Crkve koja bi uvijek morala biti zaštitnik i pomoćnik siromaha. U tom kontekstu i sam Isus veli: „Zaista, kažem vam, meni ste učinili koliko ste učinili jednom od ove najmanje braće“ (Mt 25,40).

Siromaha je uvijek pun svijet. Siromaha je bila puna i Bosna, po prirodi bogata, ali s razvojem svojih prilika posve osiromašena zemlja, što je bilo sasvim vidljivo i u doba Stadlerova dolaska u nju.¹ On, nazvan „otac sirotinje“, odano je i vjerno služio upravo potrebnima. U svakom čovjeku, posebno u malenima, siromašnima i onima kojima je potrebna pomoć, pažljivo je gledao svojega brata i sestru u Isusu Kristu.² Ljubav k sirotinji i k patnicima bila je karakteristična Stadlerova krepost. Kao što je milosrđe ispicalo najsvjetlije i najtoplije stranice povijesti Katoličke Crkve, ono je krupnim slovima ispicalo i mnoge stranice Stadlerova života. Bio je čovjek sveta života koji u djelima nije tražio sebe i svoju slavu, već slavu Božju i dobro drugih. Utemeljitelj je Družbe sestara Služavki Malog Isusa,³ družbe gdje su žrtvom, ljubavlju, radom i nesebičnošću procvale male i ponizne,

¹ Usp.: Admirata LUČIĆ, „Karitas kao konkretna Stadlerova ljubav prema čovjeku“, Želimir PULJIĆ (ur.), *Josip Stadler. Prilozi za proučavanje duhovnog lika prvog vrhbosanskog nadbiskupa* (Sarajevo: Vrhbosanska visoka teološka škola, 1989.), 105; Anto PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup* (Đakovo: 1968.), 21, 44-45.

² Marko TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup. Iz kojih zapamćenja, Stadlerov put 11*, (Zagreb: 2017.), 118.; *Molitva za proglašenje blaženim* (Sarajevo: Postulatura Sluge Božjega Josipa Stadlera); Anto PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II), Životopisi nekih hrvatskih biskupa, nadbiskupa i kardinala* (Slav. Brod: 2013.), 248.

³ Usp.: Krescencija ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, Mirjam Dedić - Anemarie Radan (ur.), (Zagreb-Sarajevo: Stadlerov put 4, 2000.), 29-43; Maneta MIJOČ, „Osnivanje i razvoj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, Petar BABIĆ - Mato ZOVKIĆ, (prir.), *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini u XIX. i XX. stoljeću* (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1986.), 175-192, ovdje 176-177; Admirata LUČIĆ - Akvilina PAVIŠA - Magna BOROVIĆ - Maneta MIJOČ - Marija FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti* (Zagreb: Vrhovna uprava Družbe sestara Služavki Malog Isusa, 1990.), 26, 31-35; Maneta MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo* [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 495-563, ovdje 498-511; Pod istim naslovom vidi: Maneta MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi. Dr. Josip Stadler, Družba služavki Malog Isusa. Poziv i poslanje redovnice* (Split: Družba sestara Služavki Malog Isusa, Provincija sv. Josipa, Crkva u svijetu, 2001.), 11-109, ovdje 15-34.

službenice Božje služeći Isusu – ne velikom čudotvorcu u Kani, preobraženome na Taboru, trijumfatoru sa svečanog ulaska u Jeruzalem – nego malenom Isusu iz Betlehema. Nema sumnje da su više topline i ljubavi pružile ljudima ruke siromašnih katoličkih redovnica po bolnicama i sirotištima nego i najsolidnije i najpriznatije socijalne ustanove i fundacije.⁴ Uistinu, ne bismo smjeli samo tako prolaziti pokraj čovjeka, kandidata da bude uzdignut na čast oltara, koji je, služeći Crkvi i svojem hrvatskom narodu, ostavio velik i svijetao trag. Neka i ovaj prilog bude mali korak da ga još više upoznamo i da ga nasljedujemo u njegovoj ljubavi.

1. U djetinjstvu odijeljen od braće i sestara za apostola siromaha

S 11 godina ostao je siročić. Umrla mu je najprije majka u 38. godini života, koja je jednog jutra rekla djeci da se požure iz škole kući jer ona će toga dana umrijeti. Djeca su je poslušala, majka ih izljubila, dala im posljednje savjete i umrla. Nejačad je ostala na brizi ocu Đuri i najstarijoj sestri Rozaliji. Ali još iste godine umru otac Đuro i sestra Rozalija.⁵ Malog Josipa odijelio je Bog od njegove braće i sestara određivši ga za velika djela. Ministrant zbog predugog klanjanja pred Presvetim nije postao brijač jer je Bog imao za nj posebno poslanje.⁶ Josip je ostao potpuno

⁴ Usp.: Maneta MIJOČ, „Stadlerov osjećaj za bližnje“, *Stadler. Glasnik Postulature Sluge Božjega Josipa Stadlera* 5 (2004.), 11-15; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi orhbosanski nadbiskup*, 118.; Molitva za proglašenje blaženim (Sarajevo: Postulatura Sluge Božjega Josipa Stadlera); Anto PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II)*, 248.

⁵ Usp.: Zoran GRIJAK, „Porijeklo, djetinjstvo i školovanje Josipa Stadlera“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo*, 49; Ž. K. (Živko KUSTIĆ), „Siroče iz Slav. Broda“, *Glas Koncila*, 25 (1969.), 1, 10.

⁶ Brigu za siročad Stadlerovih preuzeo je brodski gradonačelnik Maksimilijan Wegheimer, čija je majka bila sestra Ivana Stadlera, djeda Josipa Stadlera. Prema tadašnjem običaju gradom je kružio bubnar šireći vijest da će se treći dan poklada (28. veljače 1854.) siročad preminulog Đure Stadlera dijeliti među građane dobra srca. Žensku je djecu smjestio u bogatijim gradskim kućama, a dječake je otpremio gradskim zanatlijskim obiteljima. Došao tako brico Štefa Matić s nakanom povesti sa sobom Josipa, a njega nema. Zadržao se u crkvi na klanjanju pred Presvetim. Majstoru Štefi dojadilo čekanje, Josip nikako da se vrati iz crkve, pa odvede Josipova brata Đuru. - Pred zatvorenim vratima roditeljske kuće, prihvatila ga je Julija Oršić, supruga broskog krojača Matije Oršića. Kasnije ga je k sebi uzeo Maksimilijan Wegheimer s namjerom da ga uputi na neki zanat. Međutim, otkrivši njegove velike intelektualne sposobnosti, odustao je od toga. Godine 1855., na prijedlog uglednog Brođanina odvjetnika Andrije Torkvata Brlića, major Wegheimer i Matija Oršić su se zauzeli da Stadleru osiguraju 1855. besplatno mjesto u požeškom sirotištu (Usp.: Z. GRIJAK, „Porijeklo, djetinjstvo i školovanje Josipa Stadlera“, 49; A. LUČIĆ, „Karitas kao konkretna Stad-

siročće da siromašna Bosna postane bogatija za jednoga Josipa Stadlera.⁷

Po višoj odredbi predan je u ruke brodskog načelnika koji ga nije odveo na zanat, kako je prvotno namjeravao, već najprije u orfanotrofij (sirotište) u Požegu, poslije u zagrebački orfanotrofij sv. Martina u Vlačkoj ulici. Nakon šestog razreda gimnazije javlja se zagrebačkom nadbiskupu sa željom da postane svećenik. Na preporuku dr. Luke Petrovića, rektora Sjemeništa, nadbiskup Juraj Haulik posla ga na studij u Rim. Rektor *Germanicum*a u Rimu Andreas Steinhuber, kasnije kardinal, očito ne bez razloga zapisao je: „Djetinje i ponizno srce, rijetka toplina duše, iskreno i vruće oduševljenje za sveto zvanje, te ustrajna težnja za savršenošću, učinit će Stadlera biserom kolegija. Stadler je bio živi uzor svojim kolegama.“⁸

2. Profesor zauzet za studente, osobito siromašnije

Vrativši se iz Rima, imenovan je profesorom na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Poslije je postao i dekanom istog fakulteta, u dva navrata. Odlikovao se brigom za slanje studenata na studij, osobito brigom za siromašnije studente. Zato je i požurivao izradu prijedloga, kao i regulaciju nekih financijskih taksa u korist kupnje studentskih knjiga i ostalih potreština.⁹ Dovoljno je ukazati samo na dva primjera. Kao dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta predlaže Proforskom zboru molbu ravnatelja Bogoslovije da se svi bogoslovi oslobode plaćanja školarine „radi općenito poznatoga siromaštva“.¹⁰ Dok se taj primjer Stadlerova zauzimanja za siromašne uklapa u postojeći običaj, odnosno u praksu koja se prakticirala na tom fakultetu, dotle drugi primjer govori o Stadlerovoj dosjetljivosti i zanimljivu prijedlogu. Naime, predlaže rektoru *Germanicum*a da se studenta Frankla zaredi za svećenika bez obzira na to što dotični nema potrebnu kanonsku dob (*aetatem canonicam*) za ređenje. Razlog za požurivanje ređenja je u tome što će

lerova ljubav prema čovjeku“, 98-99; M. TVRTKOVIC, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 22-25).

⁷ A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 21.

⁸ A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 40.

⁹ *Usp.:* Josip BALOBAN, „Josip Stadler, svećenik i profesor Zagrebačke nadbiskupije“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo* [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 73-91, ovdje 84-86; Agneza SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isus* (Zagreb: Stadlerov put – 8, 2015.), 40.

¹⁰ J. BALOBAN, „Josip Stadler, svećenik i profesor Zagrebačke nadbiskupije“, 88; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 40.

Frankl od misnih intencija moći davati potporu siromašnoj majci, udovicama s devetero nezbrinute djece.¹¹

Posve besplatno uređivao je od 1873. do 1881. *Glasnik sv. Josipa*, namijenjen vjernicima, siromašnom puku, hoteći na taj način doći u kontakt sa što većim brojem čitatelja.¹² Za knjige, koje je tiskao u nakladi *Društva sv. Jeronima*, nikada nije htio primiti pripadajući honorar. Uz tiskane zahvale Upravnog odbora *Društva* nadbiskupu Stadleru, za kojega su svi znali da je oskudijevao u svemu i u financijama, stoji i danas zapisano: „Neka naš Gospodin nagradi nadbiskupa Stadlera onako kako samo On zna i može.“¹³ Uveo je i *Bratovštinu sv. Josipa*. Njezini su članovi, uz dnevne molitve, darivali dragovoljno u svrhu pomaganja i školovanja djece iz najsiromašnijih obitelji. Zdušno se zauzimao za fond gradnje Dječakčkog sjemeništa u Zagrebu. Fond je postupno rastao tako da je do konca Prvog svjetskog rata iznosio 1.500.000 kruna.¹⁴

3. Pastoralni zahvati prvog vrhbosanskog nadbiskupa

Stadler je u Rimu u studenom 1881. primio biskupsko posvećenje.¹⁵ Krajem istog studenog 1881. krenuo je u Sarajevo. Na prolazu kroz Slavonski Brod pohodio je svoju drugu majku Julu Oršić. Starica je htjela kleknuti da je biskup blagoslovi, ali je biskup Josip bio brži i zatražio njezin blagoslov.¹⁶

Zakoračio je kao nadbiskup na tlo Bosne u siječnju 1882. godine. Donio je u nju svoj svetački lik, a primio dobar i ćudoredan, tvrd i opor puk što je stoput kušnjama bio kršten za svetu vjeru. Imamo točan podatak da se u Sarajevu nakon austrougarske okupacije našlo svega 800 katolika.¹⁷

¹¹ Usp.: J. BALOBAN, „Josip Stadler, svećenik i profesor Zagrebačke nadbiskupije“, 88.

¹² Usp.: J. BALOBAN, „Josip Stadler, svećenik i profesor Zagrebačke nadbiskupije“, 86-87.

¹³ Usp.: J. BALOBAN, „Josip Stadler, svećenik i profesor Zagrebačke nadbiskupije“, 87; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 39.

¹⁴ Usp.: A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 39.

¹⁵ Usp.: Tomo KNEŽEVIĆ, „Stadler, vrhbosanski nadbiskup: imenovanje i intronizacija“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo*, [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 101.

¹⁶ Usp.: Franjo Ksaver HAMMERL, „Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup“, u: *Spoimenica Vrhbosanska 1882.-1932.*, (Sarajevo: Akademija Regina Apostolorum uz saradnju odličnih hrvatskih pisaca, 1932.), 26; Ž. K. (Živko KUSTIĆ), „Siroče iz Slav. Broda“, 10.

¹⁷ Usp.: T. KNEŽEVIĆ, „Stadler, vrhbosanski nadbiskup: imenovanje i intronizacija“, 102-105; Ž. K. (Živko KUSTIĆ), „Siroče iz Slav. Broda“, 10.

Revni je nadbiskup u grandioznom, neumornom i apostolskom radu podigao najvitalnije ustanove koje treba imati svaka mjesna Crkva. Za 37 godina upravljanja Vrhbosanskom nadbiskupijom uspio je sagraditi Dječačko sjemenište u Travniku (1888.), katedralu u čast Srca Isusova (1889.), Bogoslovno sjemenište u Sarajevu (1893.), podići kaptol (1895.), crkvu sv. Ćirila i Metoda u sklopu Bogoslovije (1896.) te nekoliko crkava po Nadbiskupiji. Osim toga, podigao je i ubožnice *Bethlehem* i *Egiptat*, koje je opskrbio gospodarstvima kako bi se mogle same uzdržavati. U tu je svrhu osnovao i *Družbu sestara Služavki Malog Isusa*, kojima je povjerio služenje Isusu u siromasima.¹⁸

Isus Krist je bio život njegova života. Životni mu je orijentir bila duboka pobožnost Presvetom Srcu Isusovu. Svoju prvu programatsku poslanicu naslovljuje: *Pod zastavom Srca Isusova*.¹⁹ Iskusiivši u životu beskrajnu ljubav Srca Isusova, želio je da Božju ljubav dožive svi kojima je poslan. Od početka do kraja pastoralnog djelovanja u Vrhbosanskoj nadbiskupiji otklonio je od sebe svake hvale i svaku slavu zaključivši: „Neka bude hvala i dika samo Presvetom Srcu Isusovu.“ Osim što je bio zaljubljen u Isusa Krista, imao je „nježnu, djetinju pobožnost kojom bijaše odan Majci Božjoj i sv. Josipu, svojem zaštitniku“.²⁰ Od svetaca štovao je sv. Anu i sv. Filomenu te se preporučivao zaštiti arkandjela Rafaela.

Njegovo je životno načelo bilo: „Imaj prema Bogu srce djetinje, prema bližnjemu srce materinje, prema sebi srce sudačko.“ Bio je čovjek „čvrste vjere, neograničenog pouzdanja u Boga, čovjek molitve“.²¹ Poduzimao je velike radove za koje nije imao osiguran sav novac, nego se uzdao u dobrotu ljudi i providnost Božju. Molitva je prethodila njegovim nastojanjima i planovima. One koji su od njega tražili kakav savjet, običavao je najprije slati u kapelicu da se tamo malo pomole: „Molim

¹⁸ Usp.: M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 14, 83.

¹⁹ Usp.: Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Josip Stadler, pod zastavom srca Isusova: pastoralne poslanice svećenstvu i puku*, [Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, centar za prikupljanje građe o nadbiskupu Stadleru, Sarajevo – Zagreb] (Sarajevo: Vrhbosanska nadbiskupija, 2001.), 17-22; Čitala se po svim crkvama na svetkovinu Presvetog Imena Isusova 15. siječnja 1882. godine na dan njegova ustoličenja u Sarajevu (Usp.: A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 59).

²⁰ M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 14.

²¹ Usp.: Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera* (Zagreb-Sarajevo: Vrhovna uprava Družbe sestara Služavki Maloga Isusa-Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, 1997.), 21; *Grad na gori, Almanah Bogoslovskog Zbora „Stadler“*, 1896-1926 (Sarajevo: Bogoslovski zbor „Stadler“, 1926.), 38; Mirjam DEDIĆ – Anemarie RADAN (ur.), *Utemeljiteljeva pisma sestrama* (Zagreb-Sarajevo, Stadlerov put – 3: 2000.), 77, 120-121.

Vas, pođite u kapelicu i molite pred Presvetim.“²² Iz trajne i obilne molitve crpio je snagu za kreposni život i rad kako bi mogao ostvariti herojska djela dobrote i ljubavi i darovati ih osobito najpotrebitijima. Uz sve to, bio je ponizan i zahvalan Bogu znajući da od njega dobiva pomoć u svim pothvatima.²³ Prema svjedočenju isusovca o. Antona Puntigama, koji je napisao prvi tiskani životopis Josipa Stadlera, nadbiskup mu je više puta govorio: „Pozdravite mi sve koji misle na mene te u moje ime zahvalite svakom tko čini nešto za Katoličku Crkvu u Bosni.“²⁴

4. Hrabro se zaduživao cijelog života, a umro je isplativši sve dugove

Sagraдио je brojna monumentalna djela, ali sve na dug i uz pomoć dobročinitelja. Darovatelji za ukrašavanje katedrale Srca Isusova u Sarajevu najbolji su primjer Stadlerove vjere i pouzdanja u Božju providnost i dobrotu ljudi.²⁵ Hrabro se zaduživao, ni sam ne znajući kako će otplatiti.

²² Usp.: P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 40.

²³ Usp.: P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 40; Mijo NIKIĆ, „Osobnost nadbiskupa Josipa Stadlera, psihološko-moralni lik“, Pavo Jurišić (ur.), *Josip Stadler. Život i djelo*, [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 826.

²⁴ Anton PUNTIGAM, *Der selige Hingang des großen Erzbischofs von Sarajevo Dr. Josef Stadler* (Wien, 1919.), [Hrvatski prijevod: *Blažena smrt velikog nadbiskupa sarajevskog dr. Josipa Stadlera*, 1997.]; P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 19-21; A. SZABO, *Josip Stadler, Provi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 136.

²⁵ Darovatelji ukrašavanja katedrale u čast Srca Isusova u Sarajevu bili su vjernici iz zemalja Habsburške Monarhije, ponajviše iz Austrije, Češke i Slovačke, iz BiH i iz Hrvatske. Osim biskupa Strossmayera darovatelji su bili zagrebački nadbiskup Juraj Posilović, Antun Bauer i mnogi drugi. Katolici iz Mostara darovali su vitraje sv. Franje Asiškoga i sv. Jurja (prvi prozor istočne lađe). Vjernici iz cijele Hrvatske prikupljali su za glavni oltar, a građani Zagreba za kip Srca Isusova. Ugledni liječnik dr. Milan Amruš iz Zagreba, jedan od 5 vitraja (Raspeti Krist kad mu vojnik hoće mačem probosti bok). Propovjedaonicu daje bosanska vlada iz Sarajeva. Barunica von Appel pokriva troškove orgulja. Kanoničke klupe plaća supruga ministra Benjanima Kallaya. Različite fresko-slike, likove četvorice istočnih i četvorice zapadnih otaca izradio je slikar Aleksander Maximilian Seitz, a isplatio Juraj Posilović. ... Znatan prilog darovao je i car i kralj Franjo Josip I. za oltar Bezgrešnog začeća Marije. Prekrasna svjetiljka Presv. Oltarskog sakramenta dar je svećenika Vrhbosanske nadbiskupije, a od darova vjernika određeno je da se od kamata kupuje ulje za vječno svjetlo. Zvona su poklonili katolici iz Slovenije, a skupljanje darova preuzeo je ljubljanski nadbiskup dr. Jakob Missia (Usp.: A. SZABO, *Josip Stadler: Provi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 67-69).

„Kako možete spavati kraj tolikih dugova?“, pitao ga jedan sugovornik. „Pitaj, brate, radije kako mogu spavati moji vjerovnici!“, odgovori Stadler. Planovi, planovi, stalno novi pothvati, gradnje, a sve bez osiguranih sredstava. Kad se jednom nadbiskup u razgovoru zanio izlažući planove, jedan ga prijatelj neugodno prekine: „Toliko toga kaniš podići. Lijepo. A novac?“ Stadler se nije dao smesti: „A zar, brate moj, ne govorimo svaki dan u misi: ‘Pomoć je naša u imenu Gospodina koji stvori nebo i zemlju’? Čuješ li ti to, brate moj: ‘koji stvori nebo i zemlju’! A to što mi snujemo, to su sitnice...“²⁶

Darove je trebalo izmoliti. Tu je došla do izražaja upravo herojska poniznost i nekadašnjeg grofa Brandisa i crkvenog velikodostojanstvenika nadbiskupa Stadlera.²⁷ Za pomoć pri gradnji ubožnice *Betlehem* obratio se dobročiniteljima diljem monarhije, biskupu Strossmayeru, Zemaljskoj vladi.²⁸ Plemenite duše darovale su mu novac. Bilo je udovičkih priloga, bilo je i carskih darova. Najveći dobrotvor pojedinac bio je štajerski grof Lilienthal. Vjerovnici nisu zaista mirno spavali, ali nisu ni mirovali. Tužili su nadbiskupa sve do Rima. Sreća da je papa Pio X. bio čovjek Stadlerova pristupa, pa je na optužbe odgovorio riječima: „Ako imamo dugova, mi ćemo ih otplatiti!“²⁹

Sve do kraja života ostao je neumoran „prosjak“ koji je za Bosnu na svim stranama molio i prosjačio. U posljednjoj godini života riješio se i posljednjeg duga. Najprije je vrlo povoljno prodao jednu kuću u Sarajevu koju je prije bio kupio za Nadbiskupiju. U isto vrijeme je bio prodan brod parobrodarskog društva u Dubrovniku kod kojega je Stadler imao svoje akcije. Dubrovčani su htjeli imati Stadlera u upravi tog društva

²⁶ Usp.: P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crstice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 31-32; Ivan ŠEŠO, „Herojske kreposti nadbiskupa Stadlera“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo* [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 791; M. NIKIĆ, „Osobnost nadbiskupa Josipa Stadlera, psihološko moralni lik“, 804; T. KNEŽEVIĆ, „Stadler, vrhbosanski nadbiskup: imenovanje i intronizacija“, 101.

²⁷ Usp. A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 53.

²⁸ Odvjetnik dr. Karlo Kozić iz Beča javio je Stadleru da je gospođa Barbara Kahn u oporuci ostavila više od 50.000 forinti za Nadbiskupsku ubožnicu za koju je saznala iz medija. Primivši novac, započeo je i dovršio ubožnicu. Biskup Strossmayer poslao mu je 1.000 forinti. Stadler moli vlasti u Sarajevu za pomoć u građevnom materijalu (Usp.: *Ugovor o ostavštini Barbare Kahn i popratni dopisi u vezi s tim*, ADSSMIZ, M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 512-513; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 97-100.

²⁹ Usp.: Ivan DUJMUŠIĆ, „Prva dva nadbiskupa vrhbosanska prema Svetoj Stolici“, u: *Spomennica Vrhbosanska 1882.-1932., 197- 198, 200-201.*

radi reklame. Stadler je tražio da se brod u kojemu je on akcijama sudjelovao zove *Imakulata* („Bezgrešna Djevica“). Iza Prvog svjetskog rata cijena je brodovima naglo porasla i brod je prodan za skupe novce. Kad je Stadler za to saznao, poskočio je i bacio u vis crvenu biskupsku kapicu: „Hvala ti, Imakulata. Ti si me spasila!“³⁰

Nikad nije ništa imao jer bi sve porazdijelio. Ugledajući se u Gospodina, siromašan je ostavio ovaj svijet. Kad ga na umoru upitaše da li je učinio oporuku, odvrati: „Kakvu oporuku? Ta ja ne posjedujem ništa osim ovo pokućstvo a to će biti mojemu nasljedniku.“³¹ Isusovac Puntigam zaključuje: „Umro je bez dugova, ali isto tako i bez trunke imanjanja. Stoga nije pravio nikakvu oporuku... Ali ostavio nam je svoja djela, svoj sveti život i svoju blaženu smrt.“³² A ima li što bolje i veće od blažene smrti kojoj je prethodio svet život ispunjen velikom vjerom, nepokolebljivom nadom i nesebičnom ljubavlju?

5. Apostol kršćanske ljubavi

Došavši 14. siječnja 1882. u Sarajevo, nadbiskup se našao u velikom siromaštvu, bez biskupskog dvora i kaptola i bez stolne crkve, katedrale. Smjestio se u trošnom iznajmljenom stanu iza franjevačke crkve sv. Ante. Poslije se preselio u susjednu židovsku kuću gdje stanje nije bilo bolje, nego čak gore. Iznad pisacjeg stola na stropu bila je velika mrlja od vode, što znači da je prokišnjavao krov kuće.³³ U dvorištu je podigao daščaru za siromahe gdje su se, bez obzira na narodnost i vjeru, mogli skloniti, ogrijati i nahraniti. O podne bi dobili i nešto ručka. Ogrijali bi se toplom peći i toplim obrokom, ali još više njegovom toplom riječi koju je uvijek imao za njih. Sam je znao na ulici uzeti siromaha pod ruku i dovesti ga svojoj kući. Kad bi oko prvoga nadbiskup primio plaću, sirotinja bi opsjedala njegov stan. Kad bi on sve svoje izdijelio, zaduživao bi se kod svojeg tajnika i kod časnih sestara. A one su morale zaključavati ormare da ne podijeli i posljednju košulju i cipele.³⁴

³⁰ Usp.: Marija-Ana KUSTURA, „Stadlerove zadnje godine i smrt“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo*, [Studia Vrhbosensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 756; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 84.

³¹ Usp.: M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 112.

³² Usp.: P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 21.

³³ Usp.: A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 57.

³⁴ Usp.: P. JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 30-31; Josip KOPRIČEVIĆ, *Život i rad dr. Josipa Stadlera prvoga nadbiskupa vrhbosanskog 1843. - 1918.*, Petar VRANKIĆ (prir.), [Zagreb: 1996.], 37; F. Ks. HAMMERL, „Dr.

Živio je veoma siromašno. Sve što je imao, darovao je sirotinji. Volio je svoju siročad kao pravi otac. Često je zalazio među djecu, ali nikada praznih džepova, u njima je uvijek moralo biti „šećerlama“. Jednom je sam prenio na leđima vreću jabuka s porte do dječjeg igrališta, istresao je među djecu i uživao u njihovoj jagmi.³⁵ Izjavio je: „Ne žalim ništa za tu djecu. Ja sam uvjeren, da će ona donijeti veliki blagoslov Božji Nadbiskupiji vrhbosanskoj.“³⁶ Ta mu je nesebičnost pribavila ljubav i štovanje svih, bez razlike na vjeru i narodnost. Sarajevska sirotinja dala je Stadleru najljepši naslov: „sirotinjski otac i majka.“³⁷

Brojni su primjeri koji potvrđuju Stadlerovu karitativnu ljubav i zauzetost za one koji traže pomoć.³⁸ Neki siromašni student molio je nadbiskupa za jedan sako. Nadbiskup je imao dva sakoa od kojih je stariji htio darovati studentu. Ali u tami zgrabi pogrešnoga. Tek je sljedećeg dana primijetio kako je dao onaj bolji sako i da je njemu preostao onaj stariji.³⁹ A ovo drugo pripovijeda jedan očevidac. Dolazi siromah, a u nadbiskupa više ni novčića. Pruža mu svoj zlatni sat neka ga dadne u zalagaonicu na stanovito vrijeme. Nikada više ni siromaha ni sata.⁴⁰ Njegovo je srce takvo da nikog ne može odbiti. Ne gleda tko je tko, ni po vjeri, ni po narodnosti. Njega zanima samo nevolja kojoj treba pružiti lijeka. Upozoravaju ga da među sirotinjom koju pomaže ima i prevaranata, pa neka bolje gleda komu daje. On im odvrća: „Radije, da se ja prevarim na desetorici krivih, nego da odbijem jednoga pravog siromaha.“ Govorio je: „Nevolja uči ljude što nikada ne bi znali. Tko nikada nije trpio, ništa i ne zna ... Nije lako stupiti na tuđi prag – još teže je biti otjeran. Teško onome tko prosi.“⁴¹

Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup“, 38; Ivan TROBENTAR, „Pred spomenikom Stadlerovim“, u: *Spomenica Vrhbosanska 1882. – 1932.*, 281; Antun BULJAN, „Sjećanje na dra Josipa Štadlera“, *Hrvatsko Kolo* 24 (1943.), 203; M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 496.

³⁵ Usp.: A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 99.

³⁶ M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 44; M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 518.

³⁷ Usp.: „Katolička štampa o nadbiskupu Stadleru“, *Vrhbosna*, 11-12 (1918.), 135; Ivan ŠARIĆ, „Nadbiskup dr. Josip Stadler, k njegovoj zlatnoj misi, 7. VI. 1868. – 7. VI. 1918.“, *Vrhbosna*, 13-14 (1918.), 136; A. BULJAN, „Sjećanje na dra Josipa Štadlera“, 203; A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 95; Josip ANTOLOVIĆ, „Prvi vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler“, *Obnovljeni Život* 3 (1986.), 288.

³⁸ Usp.: Stipo JANKOVIĆ, „Kod nadbiskupa Stadlera“, u: *Spomenica Vrhbosanska 1882. – 1932.*, 237-251.

³⁹ Usp.: P. JURISIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 31.

⁴⁰ Usp.: F. Ks. HAMMERL, „Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup“, 38; A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 94.

⁴¹ Usp.: P. JURISIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 30; A. LUČIĆ

Na dan sv. Nikole, dva dana prije Stadlerove smrti, sestra Vjekoslava Gržina, koja ga je u posljednje vrijeme dvorila, pomislila je da se nekakav lopov ušuljao u nadbiskupovu sobu i odnio njegov jedini zimski kaput. Ne preostade joj drugo nego nadbiskupu otkriti krađu, a onda javiti redarstvu. On sluša jadanje dobre sestre pa će smiješeci se: „Ja poznam lopova. Taj sam ja. Molim vas, dođe jučer kateheta Zorko i potuži mi se kako nema zimskog kaputa. Ja sam imao, pa sam mu dao...“ „A što ćete Vi sada?“ – „Bog će se pobrinuti.“ Tako ovaj novi sarajevski Martin zaogrnu uoči smrti svojim zimskim kaputom, koji mu neće trebati, siromašnog katehetu Zorka.⁴²

Kad je gorio Travnik 1903., dva put u roku od 10 dana, Stadler se odmah požurio onamo i od svojih skromnih mjesečnih prihoda, koje je primao od Zemaljske vlade, darovao je odmah 2.000 kruna za prvu pomoć. Zatim je organizirao akciju pomoći i obećao da će 110 obitelji, bez obzira na vjeru, 10 mjeseci opskrbiti brašnom. Svakog su mjeseca dolazile u travničko sjemenište zalihe brašna s ekonomija koje su sestre Služavke Malog Isusa svojim rukama obrađivale da prehrane sebe i svoje štice ike u Sarajevu, a sada darovale i travničkim „pogorelcima“.⁴³

Znajući čitati znakove vremena, preko poslanica koje upućuje župnicima preporučuje im siromahe jer je živa želja Srca Isusova da im se pomaže i jer Isus svako dobro djelo učinjeno siromasima prima kao da je Njemu samome učinjeno. Nadbiskup se obraća svim župnicima da se zauzmu za siromašne obitelji koje je strašni Prvi svjetski rat bacio u najveću bijedu. Određuje da se skupljaju darovi u naravi i u novcu, da se u župama osnivaju žitnice za sirotinju. Stadler sam obećava da će od prihoda sv. Filomene godišnje dati 15.000 kruna i razdijeliti najsiromašnijim župama da ih one razdijele najsiromašnijim obiteljima. U lipnju 1918. uručio vladinu povjereniku 17.000 kruna, da po 1.000 kruna odredi za 12 obitelji bez razlike na vjeru te po 5.000 kruna za sirotinju, koje se imaju podijeliti na blagdan Srca Isusova.⁴⁴

- A. PAVIŠA - M. BOROVIĆ - M. MIJOČ - M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 25; F. Ks. HAMMERL, *Dr. Josip Stadler prvi nadbiskup vrhbosanski, Životopis*, (rukopis), ADSSMIZ, 20; A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 94.
⁴² M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup, Iz svojih zapamćenja* (Zagreb: 2017.), *nav. djelo*, 90-91.

⁴³ Vidi: *Vrhbosna 17-18* (1903.), 301-302, 304-305; M. MIJOČ, „Stadlerov osjećaj za bližnje“, 14; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 76.

⁴⁴ Usp.: Josip STADLER, „Okružnica svećenicima“, *Vrhbosna 8-9* (1918.), 89-94. Vidi: „Ratna pomoć bez razlike vjere i nacije“, Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Josip Stadler. Pod zastavom Srca Isusova*, 801; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 82.

Da je Stadler poštovao osobe druge vjere i narodnosti, vidi se i po tome što je za pedesetu godišnjicu svećenstva (1868. – 1918.) svotu od 12.000 kruna podijelio dvanaestorici siromašnih i vrijednih vjenčanih parova koji su toga tjedna trebali sklopiti zakoniti brak u Sarajevu. Stadler je zaželio da se novac podijeli trima katoličkim, trima grkoistočnim, trima muslimanskim i trima židovskim mladim bračnim parovima.⁴⁵

Stadler se u pitanjima rješavanja socijalne pravde oslanja na stavove Svete Stolice, osobito na encikliku *Rerum novarum* Pape Leona XIII. Pred očima ima konkretnu situaciju svoje Nadbiskupije i vjernika, sa svim potrebama i problemima, te traži način rješenja u duhu Crkve. U pastoralnim poslanicama, u duhu evanđelja i Crkve, polazi od temeljne činjenice o čovjeku kao vidljivoj slici Boga nevidljivoga, da Boga treba ljubiti iznad svega, a bližnjega radi Boga, u kojem treba vidjeti i prepoznati sliku Božju. Stadler u pastoralnim poslanicama jasno naučava da su vjernici pozvani vjeru živjeti javno, da vjera treba prožimati sve u ljubavi i pravdi, da je istinska vjera neodvojiva od sebedarja, od služenja, brige za rubne i napuštene. Zauzima se, i osobno i na društvenom planu, za civilizaciju ljubavi koju je svaki kršćanin pozvan graditi u djelatnoj i konkretnoj ljubavi prema svakom čovjeku, osobito prema onom rubnom, i težiti za tim da ta i takva socijalna ljubav prožima sve društvene odnose. Zauzima se za promicanje poštovanja ljudskog dostojanstva jer je svaki čovjek dijete Božje, a Crkvi je jedini cilj briga i odgovornost za čovjeka kojega joj je povjerio sam Krist.⁴⁶

6. Utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa

Remek djelom Stadlerova služenja Bogu i bližnjima smatra se osnivanje *Družbe sestara Služavki Malog Isusa* kojima je ljubav prema siromasima ugrađena u temelje družbe.⁴⁷ Osnovao je tu Družbu upravo

⁴⁵ Usp.: *Glasnik Biskupije bosanske i srijemske*, XLVI, 10 (1918.), 81; A. LUČIĆ, „Karitas kao konkretna Stadlerova ljubav prema čovjeku“, 109; *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, 81.

⁴⁶ Usp.: Ana s. Marta VUNAK, *Socijalna problematika u pastoralnim poslanicama Josipa Stadlera* [Diplomski rad, Mentor prof. dr. sc. Stjepan Baloban] (Zagreb: Katolički Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Filozofsko-teološki studij u Zagrebu, 2015.), Zaključak.

⁴⁷ Usp.: M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 495; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi* 11, 24-26; Maneta MIJOČ, „Djelotvorna ljubav nadbiskupa Josipa Stadlera i Družba Služavki Malog Isusa“, *Stadler. Glasnik Postulature Sluge Božjega Josipa Stadlera* 5 (2004.), 16-17; Ratko PERIĆ, „Zaljubljenik u Bosnu (Josip Stadler-prijatelj malenih i siromašnih)“, *Sto godina u službi Maloga Isusa*

za vođenje ubožnica i svih dobrotvornih ustanova ili drugim riječima: da se žrtvuju za zapuštene bijednike, da budu brižne majke siromašne djece i štap nemoćnih žena u starosti. Tako se činom ustanove ove Družbe pokazuje „kao zastupnik i ljubitelj siromaha. Ovdje njegova ljubav osobito dolazi do izražaja: ni jedan siromah ne smije biti odbijen“.⁴⁸

Prva ubožnica u Mjedenici ulici otvorena je 24. listopada 1890. godine. Nadbiskupsku ubožnicu za siromašnu žensku djecu *Bethlehem* na Banjskom brijevu Stadler je svečano blagoslovio i otvorio 11. rujna 1898. godine. Tu ubožnicu nazva *Bethlehem* u čast Malom Isusu i odredi da to bude kuća matica Družbe služavki Maloga Isusa. Sedam djevojka 1893. godine položilo je privremene redovničke zavjete poslušnosti, siromaštva i čistoće.⁴⁹

Napisao je *Pravila* koja su privremeno odobrena u Rimu 1906. godine, a trajno 25. travnja 1912. godine. Glavna je svrha *Družbe*: služiti malenom Isusu u siromašnim, bolesnim i slabim ljudima. Sestre su dužne svakog siromaha uljudno primiti kako bi primile samoga Isusa i nahraniti ih. One su ujedno dužne za siromahe i prositi, moliti hranu od sugrađana, ako je nema dovoljno u samostanu. Prema svojim mogućnostima dužne su pomagati i siromahe po kućama, osobito one koji se stide prositi, ili za vrijeme bolesti i kad ne mogu ničim uzvratiti sestrama zahvalnost.⁵⁰

Utemeljitelj se nije nadao ni trajnim čudesima, ni trajnoj pomoći države. Htio je da *Družba*, koja je vodila sirotišta, stane u ekonomskom

1890. – 1990. (Zagreb: Vrhovna uprava Družbe sestara Služavki Malog Isusa, 1994.), 27-28.

⁴⁸ Usp.: K. ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, 29-31; Usp.: M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 501; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 20; Elvira TADIĆ, „Stadler i redovnice“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Josip Stadler, život i djelo*, [Studia Vrhbosnensia 11] (Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 1999.), 479-494, ovdje: 491; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 82.

⁴⁹ Usp.: M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 495-563, ovdje: 499, 502, 515, 558; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 17, 18, 21, 39, 40; K. ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, 30, 34, 43, 46; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ – M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 35, 37, 48; A. PRADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 97.

⁵⁰ Usp.: Josip STADLER, *Služavke malenoga i siromašnoga Isusa* (rukopis), ADSSMZ, III. Odjel, br. 2, br. 6, Vidi: M. DEDIĆ – A. RADAN (ur.), *Utemeljiteljeva pisma sestrama*, 143-144; DRUŽBA SLUŽAVAKA MALOGA ISUSA, *Ustanove Družbe Služavaka Maloga Isusa* (Sarajevo: Tiskara Vogler i drugovi, 1906.), 3, čl. 1-2; M. MIJOČ, „Stadler, utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 505-506; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 25-26; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 105.

pogledu na vlastite noge. Za potrebe života, rada i opstanka svih institucija za siromašne, nadbiskup Stadler je zakupio tri ekonomije, zemljišna posjeda, i to opet na dug: Mladice pokraj Sarajeva (1900.),⁵¹ Čardak pokraj Gradačca (1901.)⁵² i Han-Kumpaniju kod Viteza (1907.).⁵³ Na tim su posjedima sestre neumorno radile svojim rukama i ubirale ljetinu – plodove svojih ruku, za hranu siromašnih i nemoćnih osoba treće dobi, kao i za odgoj brojne djece u objema ubožnicama u Sarajevu. Tako su radile i izgarale, i umirale za svoje štice, jedne radom na njihovim poljima i držanjem krava kako bi imale mlijeko za napuštenu i malenu djecu, dok su druge u objema ubožnicama prale, redile, odijevale, hranile i učile svoje štice. Starije štice bilo je potrebno pripremati i za kršćansku smrt i brinuti se za njihov dostojan ukop.⁵⁴ Sagradio je, dakle,

⁵¹ Sredinom ljeta 1900. kupio je od jednog turskog velikaša posjed s manjom kućom. Posjed je darovao sestrama prozvanši ga poljem Srca Isusova. Nadbiskup je 26. rujna 1900. blagoslovio crkvu u čast Srcu Isusovu i samostan (Usp.: M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 495-563, ovdje: 521-522; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 47-49; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ – M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 75-77; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 112-113).

⁵² Kupio je veliko zemljišno imanje od Ernesta Vangera, koje se zvalo Pustara. Kupljeno na dug, vlasništvo Nadbiskupije. Sestre su došle 23. rujna 1901. godine. Stadler je imanje nazvao Polje sv. Filomene. One su radile mnogo podnoseći veliku neimaštinu. Godine 1908. kupio je još jedan manji posjed od 200 jutara zemlje nazvanši ga Doloroza, gdje su se sestre smjestile 1911. godine. Godine 1915. postavljeni su temelji crkve Žalosne Gospe (Usp.: M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 522-524; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 49-53; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ – M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 77-81; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 114-115).

⁵³ Kupio je staru kuću Blaža Lachovskog s manjim posjedom od 50 jutara zemlje. Nazvao ga je poljem sv. Josipa. Sestre su se uselile 14. travnja 1907. Bila je to trošna kućica pa je nadbiskup uz pomoć dobročinitelja sagradio novu kuću, koja je dovršena i blagoslovljena 1911. Jedna soba služila je kao kapelica (Usp.: M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 525-526; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 53-55; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ – M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 81-84; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 117).

⁵⁴ Usp.: F. Ks. HAMMERL, „Jedna dvadesetpetogodišnjica“, *Vrhbosna* 19-20 (1915.), 310; M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 521; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 48; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 118.

dvije ubožnice, *Betlehem*⁵⁵ (za žensku djecu) i *Egipat*⁵⁶ (za mušku djecu). Događalo se da bi nadbiskup sam našao pred svojim vratima ostavljenu djecu koju bi nesretne majke ostavljale s pouzdanjem da će biti smještena ili u Betlehem ili u Egipat.⁵⁷ Kroz sirotišta, od njihova osnutaka do prisilnog

⁵⁵ U jesen 1889. u Mjedenici ulici u Sarajevu Stadler je kupio na dug malu i trošnu kuću za sirotište, koje je odmah dao urediti. Nemajući novca ni za otplatu kuće, ni za hranu i odijevanje sirotinje, obratio se za pomoć biskupu Strossmayeru koji mu posla 1.000 forinti. U pismu Stadler ističe da je jedino s pouzdanjem u Boga i Gospu kupio kuću na dug za bokce. Ćirilometodska založna u Brnu odobrila mu je zajam od 6.000 forinti. Dobivenim novcem, uz postojeću kućicu, za 4.000 forinti kupio je gotovu kuću. Poslije preuređenja kupljene kuće Stadler je na dan sv. Rafaela arkanđela, 24. listopada 1890. (po nekadašnjem kalendaru), svečano otvorio mali zavod – Nadbiskupsku ubožnicu u Mjedenici ulici u koju je smjestio 25 siromašnih žena. Gospođa Giovanna (Ivanka) Sorman, koja je vodila zavod sv. Josipa u Trstu, poslala je Stadleru neke od svojih odraslih sirota u Sarajevo. Ivana Senger, prva djevojka koja je 1891. došla služiti Isusu i siromasima, postat će poslije Služavka Malog Isusa (imenom s. Bernardina.). U proljeće 1892. Stadler je kupio još jednu kuću (na dug) za žensku djecu, oslanjajući se na Božju Providnost i dobročinitelje, osobito pomoć gospođe Giovanne (Ivanke) Sorman. Tijekom 1895. i 1896. pronašao je zemljište na Bjelavama u Sarajevu. Tu je 1898. dovršena velika zgrada u koju se preseli ubožnica i žensko sirotište. Useljenje je bilo 24. listopada na Rafaelovo. Nazvao je kuću *Betlehem* u čast Maloga Isusa. Odredio je da *Betlehem* bude i glavna kuća – matica Družbe. Kapelicu je posvetio Rođenju Isusovu. Na vratima ubožnice *Betlehem* postavio je poznati natpis: „Otac moj i majka ostaviše me, a Gospodin me uze.“ (Ps 27,10) (Usp.: Josip STADLER, *Pismo J. J. Strossmayeru*, Sarajevo, 23. siječnja 1890., AHAZU; F. Ks. HAMMERL, „Jedna dvadesetpetogodišnjica“, 310; Josip STADLER, rukopisna bilješka ispod teksta telegrama dobivenog od Ćirilo-Metodejske založne, original se nalazi u Arhivu Provincijalne kuće zagrebačke Provincije, Zagreb (ASSMIZ); M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 498-501, 515-516; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvovalne ljubavi*, 16-19, 34-41; K. ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, 14-15, 29-31, 45-46; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ – M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 32-37; A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 87-89.

⁵⁶ Nedaleko od ubožnice *Betlehem* kupio je 1898. od hodže vrt s nedovršenom kućicom, a od drugog muslimana još jedan vrt s velikom kućom, razumije se, na dug. Veliku kuću preuredio je za sirotište. Dana 21. studenog 1899. uselile su se starice i djeca iz prve ubožnice na Mjedenici. Utemeljitelj je kuću nazvao *Egipat*, postavivši natpis: „Posvećen Bogu i sirotinji od požrtvovalne ljubavi.“ Od početka primani su siromašni i napušteni dječaci do 12. godine života (Usp.: A. SZABO, *Josip Stadler: Prvi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 102).

⁵⁷ Usp.: M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 517; M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 517; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvovalne ljubavi*, 42; K. ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, 15, 49, 65.; A. LUČIĆ – A. PAVIŠA – M. BOROVIĆ – M. MIJOČ

zatvaranja i oduzimanja od strane vlasti 1949. godine, prošlo je oko 10 000 djece koja su pohađala zabavište, završavala školu i učila zanate te nekoliko stotina starica.⁵⁸ Gospodin je obdario Družbu brojnim služenjima djece i siromaha, bolesnih i nemoćnih.

Družba se još za utemeljiteljeva života proširila izvan granica Bosne i Hercegovine. Stadlerov apostolski duh oživi i prodahnu njegovu Družbu te se ona brzo osovi na svoje noge i lijepo se proširi po Nadbiskupiji i izvan Nadbiskupije vrhbosanske, zaključuje kanonik i duhovni upravitelj Družbe Tomo Igrc. Izvan Bosne sestre su 1904. došle u Boku Kotorsku, pa u Hrvatsku (najprije 1905. u Split), a danas služe u zemljama Europske unije i misijama. Stadlerova darovana karizma socijalne osjetljivosti i služenja potrebnima na širokim područjima socijalnoga služenja i danas je suvremena, djelatna i živa, u domovini i izvan njezinih granica, preko života i djela Družbe sestara Služavki Malog Isusa i njezinih vanjskih suradnika Prijatelja Malog Isusa. U novim društvenim i političkim prilikama, posebno u Domovinskom ratu i u ratu u Bosni i Hercegovini, sestre su se spremno posvetile i brizi za žrtve Domovinskog rata i pomoći prognanima i izbjeglama. Nove prilike nakon demokratskih promjena i nakon ratnih sukoba traže nove prilagodbe u kojima se socijalna dimenzija djelovanja i sestara Služavki Malog Isusa pojavljuje kao potreba i velik izazov. Sestre daju velik doprinos u pastoralnom radu s djecom u dječjim vrtićima, po župama, mladima i obiteljima, napose s bolesnima i starima, s djecom s teškoćama u razvoju. *Stadlerov dječji dom Egipat* u Sarajevu ponovno pod svoje okrilje prima i štiti djecu u potrebi. Nove društvene i crkvene prilike nova su prigoda za aktualizaciju prvotne

- M. FILIPOVIĆ, *Vež ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 59-63; A. SZABO, *Josip Stadler: Provi vrhbosanski nadbiskup i utemeljitelj Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, 102.

⁵⁸ Usp.: Tomo IGRC, *Tumač Ustanova i običaji Družbe Služavki Malog Isusa*, XI (Predgovor); Vidi također: *Vrhbosna* 2-3 (1918.), 38-39; Anton Bonaventura JEGLIĆ, „Propovijed na proslavi zlatne mise nadbiskupa Stadlera“, *Vrhbosna* 13 (1918.), 156; K. ZWIEFELHOFER, *Povijest Družbe sestara služavaka Malog Isusa*, 65, 73, 122; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvoovne ljubavi*, 59-77; M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 528-541; A. LUČIĆ - A. PAVIŠA - M. BOROVIĆ - M. MIJOČ - M. FILIPOVIĆ, *Vež ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 107-363; Irena OLUJEVIĆ, *Služavke Malog Isusa, Posvećeni život*, 4 (1997.), 259; Marica s. Petra MARJANOVIĆ, „Aktualnost socijalne dimenzije sestara Služavki Malog Isusa“ [Diplomski rad. Mentor prof. dr. sc. Stjepan Baloban] (Zagreb: Katolički Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu-Institut za kršćansku duhovnost, 2006.), 19-26, 43-44; Ana s. Marta VUNAK, „Socijalna problematika u pastoralnim poslanicama Josipa Stadlera“ [Diplomski rad. Mentor prof. dr. sc. Stjepan Baloban], (Zagreb: Katolički Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu - Filozofsko-teološki studij u Zagrebu, 2015.), 33-36; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 122.

karizme Družbe u čijim je temeljima upravo socijalna dimenzija. Stadler je Družbu i duhovno, i materijalno i juridički stavio na noge. Uputio je da sigurnim i poniznim koracima vjere i pouzdanja u Boga, osluškujući poticaje Duha u svakom vremenu, požrtvovno služi u Crkvi kroz karizmu koju joj je predao, služeći Bogu u bližnjima, na osobit način u rubnima i napuštenima, ljudima u nevolji svake vrste.⁵⁹

7. Velikan svijetli i nakon 100 godina od smrti i svojem rodnom Brodu

„Braćo! Umro je! Umro je onaj, koji nam je bio i otac i majka, onaj, koji nas je ljubio kao nitko drugi. Jedanput nam je svima on rekao: ‘Imat ćete iza mene i pametnijih i pobožnijih biskupa, ali nećete ga imati, koji bi vas više ljubio od mene.’ Umro je otac sirotinje naše...“ Ovo je bio početak propovijedi nadbiskupa Šarića kojom je obznanio smrt nadbiskupa Stadlera.⁶⁰

A ispod slike nadbiskupa Stadlera na hodnicima franjevačkog samostana u Slavanskom Brodu, koju je naslikao domaći slikar Franjo Gruber, stoji natpis: *Huic nomini nullum elogium par* („Ovo ime nikakav govor ne može dovoljno proslaviti.“).⁶¹ U Mesićevoj ulici u Slavanskom Brodu, na mjestu gdje je nekad bila Stadlerova rodna kuća, danas je nova stambena zgrada i na njoj spomen ploča: „Ovdje bijaše kuća u kojoj je rodio 24. siječnja 1843. dr. Josip Stadler, sveučilišni profesor i prvi nadbiskup vrhbosanski. Umro u Sarajevu 8. prosinca 1918. Spomen ploču podižu: gradsko poglavarstvo i ogranak Matice Hrvatske 1993.“ U istoj ulici, pred Hrvatskim domom, podignut je spomenik najpoznatijem Brođaninu, prvom vrhbosanskom nadbiskupu, kojega okružuju oni njemu najdraži: djeca. Trg pred Hrvatskim domom dobio je Stadlerovo ime.⁶²

⁵⁹ Usp.: F. Ks. HAMMERL, „Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup“, 40; M. MIJOČ, „Stadler utemeljitelj Družbe sestara Služavki Malog Isusa“, 519; M. MIJOČ, *Bogu i sirotinji od požrtvovne ljubavi*, 45; Ž. K. (Živko KUSTIĆ), „Siroče iz Slav. Broda“, *Glas Koncila*, 25 (1986.) 1, 10.

⁶⁰ Usp.: Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crstice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 49; Ivan ŠARIĆ, „Za nadbiskupom Stadlerom“ [Posmrtni govor na dan pogreba nadbiskupa dr. Josipa Stadlera], *Spomenica Vrhbosanska 1882. – 1932.*, 46; A. BULJAN, „Sjećanje na dra Josipa Štadlera“, 198-205; M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 102-103.

⁶¹ A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 9.

⁶² A. PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II)*, 260-261.

8. I drugi ga poštuju i imaju o njemu velike riječi

Za života divljenje mu je za njegovo djelovanje izrazio biskup Strossmayer nazvavši ga, u propovijedi prigodom posvete sjemenišne crkve sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu na Malu Gospu, 8. rujna 1896. godine, „čudotvorcem“ (traumaturgom).⁶³ Dubrovački biskup Josip Marčelić, koji je poznao prilike u BiH, nazva ga pred Papom u Rimu pravovjernim Atanazijem.⁶⁴ Književnik A. G. Matoš, koji je boravio u Sarajevu 1908. godine i o tom je svojem boravku pisao u dva broja Hrvatskog prava (7. i 10. XI. 1908.), prozva ga „nesumnjivo najvećim Hrvatom, možda najvećim čovjekom u Bosni“.⁶⁵ Nadbiskup Ivan Šarić, u posmrtnom govoru u katedrali na dan ukopa nadbiskupa Stadlera, označuje svojega prethodnika kao čovjeka rada, molitve i trpljenja.⁶⁶ Krunoslav Draganović piše o njemu da je „čovjek potpuno rimskog duha i žarki hrvatski rodoljub ... muž Providnosti ... pionir, organizator i apostol, muž molitve duboko sjedinjen s Bogom“.⁶⁷ Sestra Ljiljana Perković u predgovoru knjige o *Družbi Služavki Maloga Isusa* kaže da je utemeljitelj bio čovjek čvrste vjere, neograničenog pouzdanja u Boga i srca puna ljubavi.⁶⁸

Na Stadlerov grob u sarajevskoj katedrali dolaze sestre, svećenici i vjernici moleći zagovor kod Boga. Na njegov grob došla su dva Petrova nasljednika: 12./13. travnja 1997. papa Ivan Pavao II., danas svetac Katoličke Crkve, i 6. lipnja 2015. sadašnji papa Franjo koji je blagoslovio njegov grob. Papa Ivan Pavao II. u nagovoru svećenicima, redovnicima, redovnicama, bogoslovima i sjemeništarcima istaknuo je: „Kako u ovoj katedrali ne spomenuti mons. Josipa Stadlera, prvoga nadbiskupa obnovljenoga starog biskupskog sjedišta u Vrhbosni, današnjem Sarajevu

⁶³ Usp.: Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 52; Ivan ŠARIĆ, „Za nadbiskupom Stadlerom“ [Posmrtni govor na dan pogreba nadbiskupa dr. Josipa Stadlera], 47; *Grad na gori, Almanah Bogoslovske Zbora „Stadler“, 1896-1926*, 29; Josip J. STROSSMAYER, *Pismo nadbiskupu Stadleru*, Đakovo, 20. siječnja 1898., (Biskupski Arhiv u Đakovu); M. TVRTKOVIĆ, *Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup*, 104.

⁶⁴ Usp.: *Grad na gori, Almanah Bogoslovske Zbora „Stadler“, 1896-1926*, 38; Anto PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II)*, 256.

⁶⁵ Antun G. MATOŠ o Stadleru, *Vrhbosna*, 1 (1942.), 4; A. PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II)*, 249.

⁶⁶ Usp.: Pavo JURIŠIĆ (ur.), *Sveti budite. Crtice iz života nadbiskupa Josipa Stadlera*, 22, 51.

⁶⁷ Krunoslav DRAGANOVIĆ, *Hrvatske biskupije* [Croatia sacra - Arhiv za crkvenu povijest Hrvata, god. 11-12, 20-21], (Zagreb: 1943.), 113.

⁶⁸ Usp.: A. LUČIĆ - A. PAVIŠA - M. BOROVAC - M. MIJOČ - M. FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, 5.

i utemeljitelja Družbe Služavki Maloga Isusa, jedine redovničke zajednice koja je nastala u Bosni i Hercegovini? Neka živi spomen na toga velikog pastira, posve vjerna Apostolskoj Stolici i uvijek spremna služiti braći, koji hrabri i podupire misionarsko zalaganje svih Bogu posvećenih osoba koje rade u ovome meni tako dragome kraju!“⁶⁹

Napokon, sestra Marija Kesten iz Zagreba posvjedočila je kako je od ulaska u samostan 1982., kada je prvi puta u ruke dobila Stadlerov životopis, on postao njezina zvijezda vodilja. „Ganula me i oduševila njegova ljubav prema siromasima. U njemu sam prepoznala lik služenja, baš onako kako je Majka Terezija bila u Kalkuti, Stadler je bio u Bosni. Osjećam ga blizu u svojem srcu. Sretna sam da sam u formaciji u Sarajevu mogla hoditi njegovim stopama, moliti se na njegovu grobu. ... Vjerujem da je naša družba njegovo čudo jer je prošla kroz puno kušnji, ali je 125 godina opstala jer – zaista - s ljubavlju služimo malenima, siromašnima i ostavljenima, starijima i bolesnima.“

Zaključak

Svi znamo da papa Franjo sanja i želi „siromašnu Crkvu za siromašne“.⁷⁰ Upravo je primjer bezgranične ljubavi Josipa Stadlera da Crkva i svi članovi Crkve u siromašnima i posljednjima vide Kristovo lice, da ljubeći i pomažući siromašne, ljube i služe Krista. Davanje je svojstvo vjere, oznaka pravoga kršćanina. I naša najnovija povijest govori da smo kao hrvatski narod pokazali ljubav i milosrđe u Domovinskom ratu kada je bilo najpotrebnije, kada su mnogi dolazili bez igdje ičega, samo s onim što su donijeli na sebi i u najlonskoj vrećici. Nitko nije ostao ni gladan, ni gol. Ima ipak i danas Stadlerova duha u Hrvatima.

THE MARGINAL AND ABANDONED – THE FOCUS OF STADLER’S PASTORAL WORK THEN AND NOW

Summary

This paper examines the life and work of the Archbishop of Vrhbosna, Josip Stadler, in terms of the influence of his early childhood and his commitment to establishing material and

⁶⁹ Glas Koncila, br. 16, od 16. travnja 1997., 14; Ivo TOMAŠEVIĆ – Tomo VUKŠIĆ (ur.), *Papa u Sarajevu*, (Sarajevo: Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, 1997.), 23; A. PAVLOVIĆ, *Svećenički velikani u Hrvata (II)*, 249.

⁷⁰ Papa FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja*, apostolska pobudnica, br. 198, (Zagreb, Kršanska sadašnjost: 2017.), 2. izd., dok. br. 163.

human structures in his life, his activities and his capabilities in order to help those in need. Clearly, the fact that he lost his parents when he was very young and spent time in homes for children who were vulnerable or who had the sad fate of being abandoned influenced his decision to dedicate his life to those who were in need. He lived and studied in the orphanage in Požega, and later in the Zagreb orphanage of St. Martin in Vlaška Street. This experience of early childhood was felt during his stay in Rome, during his tenure as a professor at the Catholic Theological Faculty of the University of Zagreb, and when he served as Archbishop of Sarajevo. In each of these phases, there was a dimension of care and the creation of mechanisms to help those in need. As Archbishop, he founded two orphanages in Sarajevo with corresponding economic units to ensure their material independence. On top of this, he founded the Congregation of the Society the Servants of the Child Jesus, to whom he left Instructions to serve every human being in need, as the image of the Child Jesus. His approach to helping others is notable in that he did not consider the ethnicity or the religious affiliation of those whom he helped! He was an apostle of Christian love.

Keywords: *Josip Stadler, Servants of the Child Jesus, orphanage, KBF professor, archbishop, apostle of Christian love, poor.*

Prijevod: Darko Tomašević and Kevin Sullivan